ՀՀ ԿՐԹՈՒԹՅԱՆ, ԳԻՏՈՒԹՅԱՆ, ՄՇԱԿՈՒՅԹԻ ԵՎ ՍՊՈՐՏԻ ՆԱԽԱՐԱՐՈՒԹՅՈՒՆ

«Հրազդանի Խ.Աբովյանի անվ. թիվ 1 ավագ դպրոց» ՊՈԱԿ

ՀԵՐԹԱԿԱՆ ԱՏԵՍՏԱՎՈՐՄԱՆ ԵՆԹԱԿԱ ՈՒՍՈՒՑԻՉՆԵՐԻ ՎԵՐԱՊԱՏՐԱՍՏՄԱՆ ԴԱՍԸՆԹԱՑ **2022**

ՀԵՏԱԶՈՏԱԿԱՆ ԱՇԽԱՏԱՆՔ

Թեմա՝ Միջառարկայական կապերը որպես սովորողների ուսուցումը և դաստիարակությունը խթանող միջոց:

Կատարող՝ Աննա Օհանյան

Առարկա՝ Անգլերեն

Ուսումնական հաստատություն՝ Հրազդանի Հ. Պարոնյանի անվան թիվ 12 հիմն. դպրոց

ՀՐԱԶԴԱՆ **2022**

ԲՈՎԱՆԴԱԿՈՒԹՅՈՒՆ

Ներածություն.....3

1.Միջառարկայական կապերը որպես սովորողների ուսուցումը և դաստիարակությունը խթանող միջոց.....5

1.1. Միջառարկայական կապերի կիրառումը սովորողի աշխարհայացքի ձևավորման, ուսուցման և դաստիառակության գործընթացում 6

1.2.Միջառարկայական կապերի գործադրման եղանակները.....7

2.Ինտեգրված դասերը որպես միջառարկայական կապերի իրականացման ձև 12

Հետազոտական մաս.....15

Եզրակացություն.....20

Գրականությանցանկ.....22

ՆԵՐԱԾՈՒԹՅՈՒՆ

Մեր ժամանակներում առաջնակարգ նշանակություն է ստանում առարկաների և գիտությունների համագործակցությունը՝ միջառարկայական կապերը:Ուսուցման գործընթացում կարևոր տեղ պետք է հատկացնել միջառարկայական կապերին, որոնք ուսուցման հաջողության անհրաժեշտ պայմաններից են:Միջառարկայական կապերի մասին Ց.Ա.Կոմենսկին իր «Մեծ դիդակտիկա» աշխատությունում նշում է, որ ուսումնական առարկաների փոխկապակցված ուսուցումը երեխաներին սովորեցնում է բացահայտել ուսումնասիրվող առարկաների և երևույթների միջև եղած կապերը. «Ամեն ինչ ամրապնդել բանականության հիմունքներով՝ նշանակում է ամեն ինչ սովորել՝ մատնացույց անելով պատճառները, այսինքն՝ ոչ միայն ցույց տալ, թե ինչպես է այս կամ այն բանը տեղի ունենում, այլ նաև ցույց տալ, թե ինչու դա այլ կերպ լինել չի կարող: Զէ° որ իմանալ որևէ բան նշանակում է՝ իրը ճանաչել իր փոխկապակցվածության մեջ»:

<u>Թեման՝</u> միջառարկայական կապերը որպես սովորողի ուսուցումը և դաստիարակությունը խթանող միջոց:

<u>Թեմայի արդիականությունը՝</u> միջառարկայական կապերի իրականացումը ուսուցման գործընթացում ունի շատ մեծ կարևորություն:Հանրակրթական դպրոցում դասավանդվող առարկաների ուսումնասիրման ընթացքում միջառարկայական կապերի կիրառման անհրաժեշտությունը գործնական մանկ ավարժության դժվար խնդիրներից մեկն է: Դպրոցական կրթության միջառարկայական կապերը շատ արդիական են և արդյունավետ: Դա պայմանավորված է գիտության զարգացման ներկա մակարդակով, որը հստակ արտահայտում է լեզուների, բնագիտության,տեխնիկական և հանրային գիտելիքների ինտեգրումը: Բացի այդ, գիտական գիտելիքների ինտեգրումը մասնագետներին պետք է նոր պահանջներ դնի: Աճում է մարդկային գիտելիքների դերը մասնագիտությանը հարող գիտությունների ոլորտում և դրանք համալիր կերպով կիրառելու կարողությունը տարբեր խնդիրների լուծման գործում: Միջառարկայական կապերը կարող են համակողմանիորեն ազդել ուսուցման գործընթացի վրա՝առաջադրանք դնելուց մինչև դրա կազմակերպումն ու արդյունքները:

<u>Հետազոտության նպատակը՝</u> դպրոցական պարապմունքներում միջառարկայական

կապերի ուսումնասիրությունն է, որոնք ուղղված են աշակերտների կրթության որակի բարձրացմանը: Մեր նպատակն է սովորողին ուղղորդել, սովորեցնել հետազոտել, ստեղծագործել, որոնել,դասը յուրացնել հետաքրքիր ու ոչ ստիպողական մեթոդներով՝ ձևավորելով ճիշտ միջառարկայական կապեր:

<u>Թեմայի խնդիրները՝</u> մեր ժամանակներում ուսուցումն ավելի հետաքրքիր կազմակերպելու, ինչպես նաև ուսուցման որակը բարձրացնելու նպատակով է կարևորվում միջառարկայական կապերի պահպանումը և իրականացումը ուսուցման գործընթացում: Ուսուցման արդյունավետությունը բարձրացնում են ոչ թե մեխանիկորեն սերտած ինտեգրացված տեղեկություններով, այլ՝ իրականությունը միջառարկայական կապերով: Ուստի դասապրոցեսի ընթացքում

միջառարկայական կապերի պահպանումն ունի բազմաբովանդակ խնդիրներ՝սկսած աշակերտների մոտ գիտելիքների, կարողությունների, հմտությունների ձևավորումից, վերջացրած աշակերտի մոտ ակտիվ մասնակցություն ցուցաբերելու ցանկություն սերմանելուց:

Օբյեկտը՝ ուսուցման մեջ միջառարկայական կապերի իրականացում:

Մեթոդաբանական հիմք՝ աշխատանքը բացահայտում է միջառարկայական կապերի ժամանակակից ըմբռնումը որպես ուսուցման ինտեգրված մոտեցման փաստացի միջոց՝ հայտնի հեղինակների՝ ուսուցիչների գիտական հոդվածների, դասագրքերի եւ գիտական գրականության միջոցով:

Թեմայի նշանակությունը՝ միջառարկայական կապերի ստեղծումը օտար լեզվի և այլ առարկաների դասընթացում ունի բազմակողմանի նշանակություն:Այն ապահովում է աշակերտների բազմակողմանի զարգացումը, հաղորդվող նյութի արագ և հեշտ յուրացում, աշակերտների մոտ հետաքրքրասիրության մեծացում, սեր առարկայի հանդեպ,հնարավորություն է տալիս սովորողին ծանոթանալ այլ մշակույթին, սովորույթներին, սովորություններին, զարգացնել աշխարհայացքը, գնահատել նոր քաղաքակրթություն : Նմանօրինակ դասերը արթնացնում են աշակերտների մոտ աշխույժ մոտեցում ուսուցանվող նյութին, և դասաժամը միօրինակ ու ձանձրալի չի անցնում:

Հետազոտության վարկած՝ ենթադրվում է, որ միջառարկայական կապերի առկայությունը կարող է լավ ազդեցություն ունենալ աշխարհայացքի ձեւավորման գործում և խթանել սովորողների ուսուցումը և դաստիարակությունը:

Աշխատանքի կառուցվածքն ու ծավալը՝ աշխատանքը բաղկացած է տիտղոսաթերթից,բովանդակությունից,ներածությունից,բուն նյութից,հետազոտական մասից, եզրակացությունից, օգտագործված գրականության ցանկից:

1.ՄԻՋԱՌԱՐԿԱՅԱԿԱՆ ԿԱՊԵՐԸ ՈՐՊԵՍ ՍՈՎՈՐՈՂՆԵՐԻ ՈՒՍՈՒՑՈՒՄԸ և ԴԱՍՏԻԱՐԱԿՈՒԹՅՈՒՆԸ ԽԹԱՆՈՂ ՄԻՋՈՑ

Մի քանի առարկաներ միավորելու գաղափարն առաջացել է անցյալ դարերում: Այսպիսով, XIII-XIV դարերում այս հարցով զբաղվել են այնպիսի հայտնի ուսուցիչներ, ինչպիսիք են Հերբարտ Ի.Ֆ., Կոմենիուս Յ.Ա., Ջ. Լոկը, Պեստալոցի Ի.Գ., XIV-XX դարերում՝ ռուս գիտնական Ուշինսկին: 1961 թվականին հայտնվեց «միջառարկայական կապերի» առաջին սահմանումը և հնչեց որպես «ուսումնական ծրագրերի փոխադարձ հետևողականություն, որը պայմանավորված է դիդակտիկ նպատակներով և գիտությունների համակարգով» [1] : Գիտնականների մեծ մասը կարծում է, որ միջառարկայական կապերի իրականացումը կարող է նպաստել բոլոր ուսումնական գործառույթների իրականացմանը: Դրանք ներառում են՝ զարգացնող, կրթող եւ կրթական: Դասարանում միջառարկայական կապերի իրականացման հիմնական

արդյունավետ ձևը կիրառական խնդիրների լուծումն է, և ենթադրվում է, որ միջառարկայական կապերը իրականության կապեր են, դրանք կարող են արտացոլել աշխարհի օբյեկտիվությունը եւ միևնույն ժամանակ որոշել մեթոդները, ձևերը և կրթության բովանդակությունը: Նրանք բացահայտեցին միջառարկայական կապերի հիմնական դիդակտիկ գործառույթները, ինչպես նաև դրանց իրականացման հնարավորությունը դասարանում, բացահայտեցին միջառարկայական կապերի հիմնական մանկավարժական խնդիրները: Միջառարկայական կապերը ուսուցման գործընթացում գիտության հիմունքների խորը և համակողմանի յուրացման դիդակտիկ պայման և միջոց են, որոնք նպաստում են գիտելիքների ավելի խորը յուրացմանը, կրթական գործընթացի կատարելագործմանը և դրա օպտիմալ կազմակերպմանը, գիտական աշխարհայացքի ձևավորմանը, գիտական օրենքների եւ հասկացությունների ձևավորմանը: Ավելին, դրանք օգնում են աշակերտների գիտելիքների գիտական մակարդակի բարձրացմանը, տրամաբանական մտածողության և ստեղծագործական կարողությունների զարգացմանը: Միջառարկայական կապերի իրականացումը օգնում է վերացնել նյութի ուսումնասիրության կրկնությունը, բարենպաստ պայմաններ է ստեղծում աշակերտների հմտությունների և կարողությունների ձևավորման համար և խնայում է ժամանակը: Միջառարկայական կապերի սկզբունքի շնորհիվ ձևավորվում է աշակերտների համակարգային գիտելիքները և դիալեկտիկական մտածողությունը, տարբեր առարկաների ուսուցիչների աշխատանքի համակարգումը, նրանց համագործակցությունը, ինչպես նաև ընդհանուր գիտական հասկացությունների միասնական մեկնաբանությունը: Այս ամենը կատարում է կրթական, զարգացնող և մեթոդական գործառույթ աշակերտների ճանաչողական հետաքրքրությունների ձևավորման գործում:

1.1.ՄԻՋԱՌԱՐԿԱՅԱԿԱՆ ԿԱՊԵՐԻ ԿԻՐԱՌՈՒՄԸ ՍՈՎՈՐՈՂԻԱՇԽԱՐՀԱՅԱՑՔԻ ՁԵՎԱՎՈՐՄԱՆ, ՈՒՍՈՒՑՄՈՆ ԵՎ ԴԱՍՏԻԱՐԱԿՈՒԹՅԱՆ ԳՈՐԾԸՆԹԱՑՈՒՄ

Միջառարկայական կապերը ժամանակի դպրոցական կրթության կարևորագույն սկզբունքներն են, որ նպաստում են սովորողների գիտելիքների համակարգմանը, ուսումնադաստիարակչական գործընթացի միասնականացմանը, նրանց հետաքրքրությունների, անհատական հակումների և կարողությունների զարգացմանը: Միջառարկայական կապերը ուսուցման գործընթացում իրականացվում են մեթոդաբանական, կրթական,զարգացնող, դաստիարակչական,կառուցողական գործառույթներով: Ուսուցիչը միջառարկայական կապերի միջոցով նպաստում է սովորողների գիտելիքների ինտեգրմանը, բազմակողմանի զարգացմանը, ինտելեկտի կատարելագործմանը, մտահորիզոնի ընդարձակմանը: Միջառարկայական կապերը խթանում են սովորողների դիտարկելու, հետազոտելու, հայտնագործելու, ստեղծագործելու կարողությունների ձևավորումը [1]:

Միջառարկայական կապի օգտագործումը երբեմ և ոչ մի դասարանում ինքնանպատակ չպետք է լինի: Այն պետք է դառնա միջոց հիմնական նպատակին հասնելու համար, այն պետք է զուգակցվի ուսուցման պրոցեսում ընդհանուր և դասական ձևերի հետ :Միջառարկայական կապերի իրագործումը ակտիվացնում է աշակերտների մտածողությունը, զարգացնում տրամաբանական մտածողությունը, նպաստում ճանաչողական կարողությունների ակտիվացմանը, որի իրագործումը հնարավորություն է ստեղծում կրկնել կամ վերհիշել, կամ ձեռք բերել նոր տեղեկություններ, կամ գիտելիքներ նյութական աշխարհի օրինաչափությունների մասին տարբեր առարկաներից [6] : Միջառարկայական կապեր իրագործվում են և՛ դասի,և՛ արտաժամյա պարապմունքների և՛ էքսկուրսիաների ընթացքում. նման ձևով ուսուցիչը կենտրոնացնում է համարյա բոլոր առարկաներից ստացած գիտելիքները, հումանիտար առարկաների ուսուցումը, հենվում է նաև աշխարհագրության,կենսաբանության, ֆիզիկայի դասընթացների, առարկայական կապերի և սովորողների մասնագիտական պատրաստության վրա: Հետևապես միջառարկայական կապերը ուժեղացնում են բոլոր դիդակտիկական սկզբունքների դերն ուսուցման իրական գործընթացում՝ օգտվելով կրթության հաջորդականության սկզբունքից:

1.2.ՄԻՋԱՌԱՐԿԱՅԱԿԱՆ ԿԱՊԵՐԻ ԳՈՐԾԱԴՐՄԱՆ ԵՂԱՆԱԿՆԵՐԸ

Միջառարկայական կապերի գործադրման կան մի շարք եղանակներ, որոնք հնարավորություն են տալիս դասն առավել արդյունավետ դարձնել :

1.Ուսումնական պրոցեսում անդրադարձ կապերի օգտագործումն է,որն ամենից առաջ կապվում է ներառարկայական կապերի ճիշտ ու տեղին օգտագործման հետ: Այն ինչ աշակերտները անցել են նախորդ դասերին կամ ուսումնական նախորդ տարիներին հետևողականորեն պետք է կրկնվի, ամրապնդվի դառնա կարողություն, հիմք ծառայի նորի յուրացման համար եւ կապվի նորի հետ:

2.Մյուս կարեւոր եղանակը ձեռք բերված գիտելիքների ու կարողությունների փոխանցումն է ուսուցման պրոցեսում:Բազմաթիվ գիտելիքներ ու կարողություններ, որոնք երեխան ձեռք է բերել պետք է հմտորեն օգտագործել ուսուցման պրոցեսում:

3.Երրորդ եղանակը այլ գիտությունների, տվյալների կիրառությունն է, որը լայնորեն կարող է գործադրվել ուսուցման պրոցեսում: Եթե ուսուցիչը ցանկանում է իր պարապած դասը լինի լիարժեք, նպատակային, ապա կամա թե ակամա պետք է դիմի տարբեր գիտությունների տվյալների ու փաստերի օգտագործմանը, որպեսզի դասը հետաքրքրական ,ուսանելի ու դաստիարակչական դառնա [4]:

Միջառարկայական կապեր իրականացնելու համար ուսուցիչը ձևերի,մեթոդների ու հնարների մեծ ընտրություն ունի:Այս դեպքում կարևոր են սովորողների տարիքային առանձնահատկությունները և պատրաստվածության աստիճանը հաշվի

առնելը,ինչպես նաև այդ կապերը բացահայտելու և օգտագործելու համար հետաքրքրությունները մշտապես խրախուսելը հարկավոր է նաև այլ առարկաներից ընտրել համապատասխան տեղեկատվություն՝ միաժամանակ նկատի ունենալով, որ կողմնակի այլ տեղեկությունները չծանրաբեռնեն դասը և չխաթարեն ուսումնական նյութի բովանդակությունը:

Հարկ է նշել, որ միջառարկայական կապերը մեծապես բարձրացնում են աշակերտների կրթության և վերապատրաստման արդյունավետությունը, երբ նրանք կարող են ներառվել ոչ միայն կրթական աշխատանքի տարբեր ձևերում, այլև ուսումնական, արտադասարանական աշխատանքի բովանդակության մեջ: Առանձնացվում են միջառարկայական բնույթի արտադասարանական աշխատանքի հետևյալ ձևերը՝ համապարփակ էքսկուրսիա, թեմատիկ երեկո, միջառարկայական գիտաժողով և այլն: Միջառարկայական կապերը արտադպրոցական գործունեության ուսուցման պրակտիկայում գնալով ավելի են զարգանում: Անցկացվում են գրական եւ տեղական պատմության էքսկուրսիաներ, ինչպես նաև օլիմպիադաներ, մոտեցումներ, թեմատիկ գիտաժողովներ՝ միջառարկայական հիմունքներով: Դրանց տարբեր համակցումներում կիրառվում են միջառարկայական բնույթի արտադասարանական աշխատանքի զանգվածային, խմբակային եւ անհատական ձևեր: Առանձին ձևերը ներառում են՝ էսսեներ, ռեֆերատներ, զեկույցներ, անկախ հետազոտություններ, հոդվածների և գրքերի ակնարկներ, փորձեր, ինքզննում, միջառարկայական հարցերի վերաբերյալ նյութերի հավաքագրում եւ այլն : Խմբային ձևերը ներառում են՝ բաժիններ, միջառարկայական թեմատիկ շրջանակներ, գործնական աշխատանք, պատի թերթերի ձևավորում, գրքերի ֆոնարկում, խմբային ստեղծագործական առաջադրանքներ, միջառարկայական խաղեր և այլն: Դեպի զանգվածային ձևեր՝ միջառարկայական էքսկուրսիա, կոնֆերանս, երեկո, օլիմպիադա, մրցույթ և այլն: Միջառարկայական կապերով դասը միջառարկայական կապերի կազմակերպման կայուն, լայնորեն կիրառվող ձև է[8]:

Միջառարկայական կապերը դասի մեջ կարող են ներառվել որպես հատված, դասի առանձին փուլ, որում կարող է լուծվել որոշակի ճանաչողական խնդիր, որը պահանջում է այլ առարկաներից գիտելիքների ներգրավում: Դասընթացի դասերի առանձին թեմաների ուսումնական նյութը, պարզվում է, շատ սերտ կապված է մեկ այլ առարկայի ուսումնական նյութի հետ, մինչդեռ կարող է անհրաժեշտ լինել միջառարկայական կապեր իրականացնել ամբողջ դասի ընթացքում: Դասը, որի բոլոր հիմնական ճանաչողական առաջադրանքները պահանջում են գիտելիքների կիրառում այլ առարկաներից, կոչվում է միջառարկայական [2]: Մեկ կամ տարբեր առարկաների մեկ կամ մի քանի ուսումնական թեմաների ուսումնական նյութն ամփոփող դասերը հաճախ միջառարկայական բնույթ են կրում: Միջառարկայական դասերը ներածական են կամ անցկացվում են թեմա ուսումնասիրելիս: Միջառարկայական կապերը, որոնք իրականացվում են կրթության կազմակերպման տարբեր ձևերով և արտադպրոցական գործունեության ընթացքում, չպետք է քանդեն, այլ ընդհակառակը, ուժեղացնեն կրթության առարկայական համակարգը: Առարկաների միջև կապերի օգտագործումն իրենց տարբեր ձևերով ցույց է տալիս, թե ինչպես է հնարավոր ճկուն կերպով փոփոխել առարկայական կրթության մեթոդները ու

բովանդակությունը եւ միևնույն ժամանակ պահպանել այլ ակադեմիական առարկաների առանձնահատկությունները: Միջառարկայական կապերը պետք է ընդգծեն գիտության ընդհանուր գաղափարական հիմքերը որպես ամբողջություն :

Դպրոցականների ուսուցման միջառարկայական կապերը կոնկրետ արտահայտությունն են այն ինտեգրացիոն գործընթացների, որոնք այսօր տեղի են ունենում հասարակության կյանքում և գիտության մեջ: Այս կապերը լուրջ դեր են խաղում աշակերտների գիտական, տեսական և գործնական պատրաստվածության մակարդակի բարձրացման գործում, որի էական առանձնահատկությունն աշակերտների կողմից ճանաչողական գործունեության ընդհանրացված բնույթին տիրապետելն է [6]: Միջառարկայական կապերի օգտագործումը աշակերտների մոտ ձեւավորում է բնության երևույթների եւ դրանց միջև փոխհարաբերությունների ամբողջական ըմբռնում, այսինքն գիտելիքը դարձնում է կիրառելի և ավելի իմաստալից: Միջառարկայական կապերն օգնում են դպրոցականներին օգտագործել ավելի վաղ ձեռք բերած հմտություններն ու գիտելիքները այլ առարկաներ ուսումնասիրելիս, դրանք օգտագործել կոնկրետ իրավիճակներում, մասնավոր խնդիրների ճնարկման գործընթացում, ինչպես կրթական, այնպես էլ արտադասարանական գործունեության մեջ, ապագա արդյունաբերական, սոցիալական և գիտական կյանքում:

Միջառարկայական կապերի կիրառումը բաղկացած է երեք փուլից: Առաջին փուլում (որը պայմանականորեն կոչվում է վերարտադրում), ուսուցչի հիմնական նպատակն է սովորեցնել աշակերտներին օգտագործել բնական գիտություններում ստացած գիտելիքները [7]: Ձևավորման առաջին փուլը դպրոցականների միջառարկայական գիտելիքները փոխանցելու կարողությունն է և կարող է ավելի մեծ չափով կիրառվել տարրական դասարաններում: Բայց քանի որ այս փուլում լուծված են միջառարկայական կապերի օգտագործման առաջին երկու խնդիրները (սեփական առարկայի, ինչպես նաև հարակից դասընթացների հասկացությունների ուսումնասիրություն), ավագ դասարանների ուսուցիչը նույնպես կարող է օգտագործել այն, բայց երբ համակցված է ավելի բարձր մակարդակներով [7]: Երկրորդ փուլը ներառում է աշակերտներին մի առարկայից մյուսը գիտելիքներ փոխանցելու ուսուցում: Եթե առաջին փուլում ուսուցիչը պահանջում է դպրոցականներից վերարտադրել համապատասխան առարկայի նյութի գիտելիքները, որոնք նա օգտագործել է բացատրության գործընթացում, ապա այժմ պետք է ուշադրություն դարձնել աշակերտների կողմից հարակից դասընթացներից տեղեկատվության անկախ օգտագործմանը: Ուստի երկրորդ փուլը կոչվում է գիտելիքի օգտագործման փուլ:

Երրորդ փուլի հիմնական նպատակն է սովորեցնել աշակերտներին կիրառել հասկացություններ, փաստեր, տեսություններ և օրենքներ աշխարհի միասնությունը լուսաբանելու համար, ինչպես նաև կիրառել դիալեկտիկայի ընդհանուր օրենքները դասերի ընթացքում ուսումնասիրվող երևույթները բացատրելու համար: Այս փուլի առջև ծառացած նպատակների կապակցությամբ նրա պայմանական անվանումը ընդհանրացնող է:[7]:

Այսպիսով, եթե ամփոփենք վերը նշված բոլորը, կարող ենք որոշել, որ բացահայտված փուլերն ու քայլերը բավականին կամայական են: Ուսուցչի գործնական աշխատանքում դպրոցականներին առարկայից առարկա գիտելիքի փոխանցման ուսուցման փուլերը կարող են մեծ չափով տարբերվել: Փուլերի և քայլերի կիրառման հիմնական նպատակներն են, նախ՝ դասավանդման մեջ միջառարկայական կապերի իրականացման հարցում ուսուցիչների աշխատանքի պարզեցումը, երկրորդ՝ նրանք կարող են դատել ուսուցման ձեռք բերված արդյունքների մասին աշխատանքում, եւ երրորդ՝ հնարավորություն են տալիս գնահատել հարակից առարկաների դասերին ձեռք բերված գիտելիքները օգտագործելու և փոխանցելու աշակերտների հմտությունների յուրացման աստիճանը:

Դասավանդման մեջ միջառարկայական կապերը կարող են դիտվել և որպես պայման և որպես դիդակտիկ սկզբունք, որը գրավում է տարբեր ակադեմիական առարկաների դասավանդման առաջադրանքներ և նպատակներ, մեթոդներ, բովանդակություն, ձևեր եւ միջոցներ: Միջառարկայական կապերը օգնում են մեկուսացնել կրթության բովանդակության հիմնական տարրերը, ապահովել համակարգային հասկացությունների, գաղափարների, կրթական գործունեության ընդհանուր գիտական մեթոդների զարգացում, տարբեր առարկաներից գիտելիքների ինտեգրված կիրառման հնարավորություններ աշակերտների աշխատանքում[9]: Միջառարկայական կապերը կարող են ազդել ակադեմիական առարկաների կառուցվածքի և կազմի վրա: Յուրաքանչյուր ակադեմիական առարկա հանդիսանում է միջառարկայական կապերի որոշակի տեսակների աղբյուր: Բազմակողմ միջառարկայական կապերի շնորհիվ ոչ միայն աշակերտների զարգացման, վերապատրաստման եւ կրթության խնդիրները կարող են լուծվել որակապես նոր մակարդակով, այլև հիմք դրվել ինտեգրված մոտեցման, տեսլականի և իրականության բարդ խնդիրների լուծմանը: Այս պատճառով միջառարկայական կապերը դպրոցականների դաստիարակության եւ կրթության մեջ ինտեգրված մոտեցման կարևոր պայման և արդյունք են:

2.Ինտեգրված դասերը որպես միջառարկայական կապերի իրականացման ձև Մեդիատեխնոլոգիաները ունեն լայն հնարավորություններ միջառարկայական կապերի ձևավորման եւ ուսումնական բնագավառների ինտեգրման առումով, քանի որ դրանք ընդլայնում են ուսումնական պարապմունքների անցկացման ձևի ու մեթոդների շրջանակը:Ինտեգրված դասը միավորում է միևնույն հասկացության, թեմայի՝ մի քանի առարկաների շրջանակներում ուսուցումը. առաջատար

առարկայի թեմային զուգորդվում են հարակից այն առարկաները, որոնք նպաստում են հիմնական ուսումնական նյութի խորացմանը, ընդլայնմանը, համակողմանի ընկալմանը: Արդի ժամանակաշրջանի առանձնահատկություններից է գիտելիքների ինտեգրման միտումը: Ըստ Վ. Վ. Վերնադսկու՝ «Գիտության առաջընթացը և գիտելիքների աճը վերացնում է սահմաններն առանձին գիտությունների միջև, հարակից գիտությունների սահմանային տիրույթներում առաջանում են նոր գիտություններ և ուղղություններ: Մենք մասնագիտանում ենք ոչ թե առանձին գիտությունների բնագավառներում, այլ առաջացած պրոբլեմների լուծման մեջ» [5] : Իսկ ինչ է նշանակում ինտեգրում: Այն լատիներենից թարգմանաբար նշանակում է վերականգնում, համալրում, մասերի միավորում մեկ ամբողջի մեջ (integer-ամբողջ) ոչ թե մեխանիկորեն, այլ փոխադարձ ներթափանցմամբ:Գոյություն ունեն ինտեգրման տարբեր տեսակներ՝ ըստ մեթոդների, հնարների, մակարդակների, ուղղությունների: Ինտեգրումը լինում է հորիզոնական՝ տարբեր ուսումնական առարկաների նման նյութի միավորում, և ուղղահայաց՝ երբ մեկ ուսուցիչը միավորում է տվյալ առարկայի ուսումնական նյութը, որն ուսումնասիրվել է ուսման տարբեր տարիների ընթացքում բարդության տարբեր աստիճաններով: Ինտեգրված դասերը հնարավորություն են տալիս ձևավորել հստակ պատկերացումներ շրջակա աշխարհի մասին, ցույց տալ միջառարկայական կապերը, դրդում են աշակերտներին հետազոտական գործունեության, ստիպում են աշակերտներին ձևակերպել հարցեր և փնտրել պատասխանները, արթնացնում են հետաքրքրություն առարկայի նկատմաբ, նպաստում են մոտիվացիայի առաջացմանը:

Ինտեգրված դասերը ժամանակակից ուսուցման մեթոդների նորույթներից մեկն են: Այս տիպի դասերը կարելի է անցկացնել տարբեր առարկաներից: Ինտեգրված դասերը միավորում են տարբեր առարկաների մասնագետների ուժերը և ստեղծում միջառարկայական կապերով հարուստ դասերի օրինակներ:

Ինտեգրացված դասերը հզոր խթան են հանդիսանում: Սովորողները սկսում են վերլուծել, համեմատել, որոնել երկու օբյեկտների ու երևույթների միջև կապը: Այն հոգնածությունը, ձանձրույթը, որը սովորողների մոտ նկատվում է միանման դասից, վերանում է, այս դեպքում դասը առաջացնում է հետաքրքրություն:
Ինտեգրված դասերը հաճախ ուղեկցվում են բացահայտումներով ու հայտնագործություններով, առաջ է գալիս ստեղծականությունը, հետազոտական աշխատանքը[3]:

Ինտեգրված դասերի նպատակն է սովորողներին հնարավորություն տալ տարբեր առարկաներից ունեցած ակադեմիական գիտելիքները իրար կապել, ունեցած գիտելիքները կիրառել,գնահատել սովորողների աշխատանքի արդյունքը:Ինտեգրված դասերիը հնարավորություն են տալիս ավելի ամրապնդել միջառարկայական կապերը:

Ինտեգրված դասերը նպատակահարմար է անցկացնել այն դեպքում, երբ միևնույն թեման մի քանի առարկաների շրջանակներում ունի սերտ առնչություններ, փաստերի, երևույթների, իրողությունների միջև նոր կապերի որոնման աղբյուր է, ուստի դրանք առավել դյուրին են յուրացվում նկարագրման, համեմատման, բացատրման, փաստերի համադրման հիման վրա: Ինտեգրված դասն ունի մի շարք առավելություններ. մեծանում է սովորողների հետաքրքրությունը թեմայի նկատմամբ, քանի որ հարակից առարկաների՝ թեմայի շրջանակներում զուգորդումը հնարավորություն է տալիս նյութը յուրացնել տարբեր տեսանկյուններից, և շրջապատող աշխարհն ընկալվում է բազմազանության և միաժամանակ միասնության մեջ՝ ձևավորելով աշխարհի ամբողջական ընկալում, աշխարհահանաչողություն: Աշակերտները բացահայտումներ են անում նորը հայտնաբերելու, համեմատելու, վերլուծելու, բխեցնելու, ընդհանրացնելու և եզրահանգելու միջոցով՝ ձեռք բերելով ուսումնահետազոտական և ստեղծագործական կարողություններ: Ինտեգրված դասերի ընթացքում առավել արդյունավետ է օգտագործվում ուսումնական ժամանակը, ձեռք են բերվում գործնական կարողություններ ու հմտություններ, մտածողության նոր մակարդակ՝ միջգիտական կապերի ընկալման շնորհիվ: Ապահովվում է ինտեգրվող առարկաների տրամաբանական փոխպայմանավորվածությունը, որը տեղեկատվական մեծ ծավալ է հաղորդում դասին՝ միաժամանակ ընդլայնելով սովորողների մտահորիզոնը: Դա հնարավորություն է տալիս բարձրացնել ճանաչողական հետաքրքրությունը, զարգացնել սովորողների երևակայությունը, ուշադրությունը, մտածողությունը, հիշողությունը, խոսքը, ներըմբռնումը, զգայությունները, դիտունակությունը, ձևավորում է ուսումնական դրդապատճառներ: Ինտեգրումն ուսուցչին ստեղծագործական որոնումների հնարավորություն է տալիս՝ մղելով բացահայտելու նաև սովորողների հակումներն ու հետաքրքրությունները:

Ժամանակակից մանկավարժական գրականության մեջ տարբերակվում են միավորված (ինտեգրված) դասերի հետևյալ տեսակները.

- միջառարկայական – (երկու առարկաներ միջև՝ օր. ֆիզիկա–քիմիա)
- բազմառարկայական –(երկուսից ավել առարկաներ միջև՝օր. ֆիզ.–քիմ.–կենսաբ.)
- անդրառարկայական –(մասնագիտացված՝տվյալ առարկայի ներսում)

Ինտեգրված դասը–երկու կամ ավելի ուսուցիչների համատեղ գործունեությունն է,
որի վերջնական նպատակը պետք է լինի.

հաղթահարել խնդրի մակերեսային և ձևական ուսումնասիրությունը

ընդլայնել ինֆորմացիան

փոփոխել ուսումնասիրության շրջանակները

խորացնել հասկացողությունը

ընդհանրացնել թեման

միավորել սովորողների փորձն ու դրա ըմբռնման տեսական մասը

համակարգել ուսումնասիրված նյութը:

Հետազոտական մաս

Սովորողների ընդհանուր զարգացումն ապահովելու համար ոչ միայն նրանց մեջ լավ կարդալու, գրելու եւ խոսելու կարողություններ պետք է ձեւավորել, այլև բազմապիսի աշխարհաճանաչողական տեղեկություններ պետք է տալ, սովորեցնել շրջապատող աշխարհում տեսնել ու գնահատել գեղեցիկը, լավն ու բարին և գնալ այդ ճանապարհով, նվիրվել աշխարհի ու մեր կյանքի գեղեցկացմանը: Իսկ դրա համար պետք է բոլոր դասերը դարձնել խորապես ճանաչողական եւ դաստիարակչական, այն պետք է հարստացնել անցած գիտելիքների եւ կարողությունների անընդհատ կրկնելով, նորի հետ կապելով, շրջանառության մեջ պահելով, որպեսզի աշխարհի մասին երեխաների ստացած առանձին ու անկախ գիտելիքները կապվեն միմյանց հետ, լրացնեն միմյանց, դառնան մի ամբողջություն:

Հետազոտություն իրականացնելիս ուսուցիչը հստակորեն պետք է պատկերացնի, թե ինչ գիտելիքներ ու կարողություններ ունի իր աշակերտը, ուսուցման նախորդ փուլում ինչ է տվել նրանց եւ վարպետորեն պետք է կարողանալ վերակենդանացնել, կյանքի ու ակտիվ գործունեության կոչել դրանք և հիմք դարձնել իր ուսումնական աշխատանքի հետագա ծավալման՝ գիտելիքների խորացման ու կարողությունների կատարելագործման համար:

Հետազոտական մասում կներկայացնեմ միջառարկայական կապերը անգլերենի դասընթացում:

Օտար լեզվի ուսուցման նպատակներից են զարգացնել սովորողի միջմշակութային հաղորդակցման կարողությունը շփումների միջոցով,ուսումնասիրվող լեզվի մշակույթի, պատմության, աշխարհագրության, սովորույթների,

ավանդույթների իմացությամբ, սովորողների մոտ սեփական երկրի և այլ ազգերի մշակույթների հանդեպ հարգանքի ձևավորմամբ:

Օտար լեզվի գրեթե բոլոր դասերին հնարավոր է լինում ստեղծել միջառարկայական կապեր մասնավորապես՝ գրականության , կենսաբանության, , աշխարհագրության, պատմության, երաժշտության, կերպարվեստի,երբեմն նաև՝ մաթեմատիկայի հետ:

Հետազոտական մասում կներկայացնեմ միջառարկայական կապերը անգլերենի դասընթացում:Հետազոտությունն իրականացրել եմ 7-րդ և 4-րդ դասարաններում:

7-րդ դասարանում միջառարկայական կապերի դերը ներկայացրել եմ ինտեգրված դասի միջոցով: Դասն ինտեգրված է աշխարհագրություն առարկայի հետ:

<u>Հետազոտության օբյեկտը</u> ՝ 7-րդ դասարանի աշակերտներ

• ¬ Առարկան՝ Անգլերեն

• ¬ Դասի թեման՝ ,, How much do you know about other countries?,,

• ¬Դասի տիպը՝ ինտեգրված

• ¬ Հետազոտության նպատակը՝ պարզել միջառարկայական կապերի կիրառման ազդեցությունը սովորողների մետաճանաչողության վրա, համադրել անգլերենի դասաժամերին ստացած գիտելիքը աշխարհագրությունից ունեցած գիտելիքի հետ զարգացնել սովորողների հաղորդակցական, համագործակցային, ինչպես նաև ընկալելու կարողությունները սերմանել հայրենասիրություն,ինչպես նաև հարգանք այլ ազգերի, նրանց մշակույթի նկատմամբ, ձևավորել ճիշտ արժեհամակարգ:

• ¬ Հետազոտության գործիքը՝ պրեզենտացիա տարբեր երկրների, դրանց տեսարժան վայրերի վերաբերյալ , համապատասխանեցում, հարց ու պատասխան/վիկտորինա/, խաչբառ, M- ածև աղյուսակ, ռոբուս, աշխարհի քարտեզ:

Աշակերտները M- ածև աղյուսակով ներկայացրեցին երկրների, դրանց մայրաքաղաքների, ազգությունների անվանումը՝կազմելով նախադասություններ: Օրինակ՝ Yerevan is the capital of Armenia and the nationaliy is Armenian. Այստեղ միջառարկայական կապ եմ ստեղծել հայոց լեզվի հետ՝ սովորողներին ցույց տալով, որ, ի տարբերություն հայերենի, ազգությունները անգլերենում գրվում են մեծատառով:

Այնուհետև, աշակերտները ներկայացրեցին պրեզենտացիաներ տարբեր երկրների, դրանց տեսարժան վայրերի վերաբերյալ՝տալով նաև բովանդակության հայերեն թարգմանությունը:Այստեղ աշխարհագրության ուսուցիչը տեղեկություն հաղորդեց այդ երկրների աշխարհագրական դիրքի, տնտեսության, գյուղատնտեսության մասին: Աշխարհագրության ուսուցիչի հանձնարարականով՝ աշակերտները ցույց տվեցին այդ երկրները աշխարհի քարտեզի վրա:

Աշակերտներին բաժանվեցին թերթիկներ այբուբենի առաջին տառերով և հանձնարարվեց գրել այդ տառերով սկսվող երկրի կամ քաղաքի անուն:

Աշակերտների ճանաչողական կարողությունը զարգացնելու նպատակով՝ աշակերտներին հանձնարարվեց նայել դրոշներին և անվանել դրանք: Աշխարհագրության ուսուցիչը ներկայացրեց այն երկրները, որոնք ընդունել են հայոց ցեղասպանությունը:

Աշակերտները սահիկաշարի միջոցով կարողացան նաև ասել,թե որ երկրի խորհրդանիշն է ցուցադրված և որ նախադասությունն է բնորոշում տվյալ երկիրը : Դասարանը բաժանվեց 2 խմբի՝ վիկտորինա իրականացնելու համար:Վիկտորինայի հարցերը աշխարհագրության վերաբերյալ էին:Արդյունքում հաղթեց 2-րդ խումբը:

Քանի որ դարձվացքները մեծ դեր ունեն օտար լեզվի ուսուցման և ուսումնառության պրոցեսում և հարստացնում են սովորողի բառապաշարը, հանձնարարվեց գտնել և համապատասխանեցնել աշխարհագրական բառեր պարունակող դարձվացքները հայերեն համարժեքի հետ.

When in Rome, do as Romans do - Որ գյուղ մտնես, էդ գյուղի գդակը դիր

To rain cats and dogs- Հորդառատ անձրև գալ

Every cloud has a silver lining - Ձկա չարիք առանց բարիք

To save for a rainy day- Նեղ օրվա համար

To make a mountain out of a molehill- Լուն ուղտ սարքել

Fair weather friend - Արջի ընկեր

Ռոբուսի միջոցով աշակերտները մեծ ոգևորությամբ գտան աշխարհի չորս կողմերը, Իռլանդիա և Իռլանդական ծով անվանումները: Քանի որ դասի ավարտին դեռ ունեինք ժամանակ, աշակերտներին հանձնարարվեց գրել աֆրոստիկոս “Earth”բառով: Աշակերտներն իրենց առջև դրված հանձնարարությունը գերազանց կատարեցին: Աշակերտների

բառապաշարը հարստացավ ևս մի "East or west home is best"-տանից լավ տեղ չկա ասացվածքով,որի հիման վրա էլ սովորողների մոտ կարողացա սերմանել սեր հայրենիքի նկատմամբ՝ տուն բառը դիտարկելով որպես հայրենիք:

Վերլուծելով դասը՝ կարող ենք ասել, որ ճիշտ ընտրված խնդիրների միջոցով կարողացանք հասնել մեր առջև դրված նպատակին և որ ինտեգրված դասը միջառարկայական կապեր ստեղծելու արդյունավետ ձևերից է:

Մյուս հետազոտությունն անցկացրել եմ 4-րդ դասարանում "Seasons and the names of the month"(տարվա եղանակները և ամիսների անվանումները) թեմայով՝ ստեղծելով միջառարկայական կապ մայրենի, կերպարվեստ, երաժշտություն առարկաների հետ:

<u>Հետազոտության օբյեկտը՝</u> 4-րդ դասարանի աշակերտներ

• ¬ Առարկան՝ Անգլերեն

• ¬Դասի տիպը՝դաս-էքսկուրսիա

• ¬ Հետազոտության նպատակը՝ պարզել միջառարկայական կապերի կիրառման ազդեցությունը սովորողների մետահանաչողության վրա

• ¬զարգացնել սովորողների ճանաչողական, հաղորդակցական և ստեղծագործական կարողությունները

• ¬ իրականացնել գեղագիտական դաստիարակության բաղադրամասը

• ¬ հարստացնել սովորողների բառապաշարը

• ¬ Հետազոտության գործիքը՝ նկարներ, "Քարտեզագրում" և "Քառաբաժան"մեթոդներ Դաս-էքսկուրսիան անցկացրեցինք դպրոցի բակում: Աշակերտները սովորեցին տարվա եղանակների և ամիսների անվանումները անգլերեն: Այստեղ միջառարկայական կապ եմ ստեղծել հայոց լեզվի հետ՝ սովորողներին ցույց տալով, որ ի տարբերություն հայերենի անգլերենում տարվա եղանակների և ամիսների անվանումները գրվում են մեծատառով:

Աշակերտները ցույց տվեցի մայրենիի դասաժամերին ստացած գիտելիքը թեմայի շրջանակում՝ արտասանելով Ղ. Աղայանի "Ամիսներ և չորս եղանակ"բանաստեղծությունը[10]:Ապա հարց ու պատասխանի միջոցով աշակերտները ներկայացրեցին, թե տարվա որ եղանակն է հիմա՝ նկարագրելով այն ածականների օգնությամբ: Այնուհետև աշակերտներին բաժանեցի նկարներ,որտեղ պատկերված էին տարվա եղանակները: Աշակերտները անվանեցին տարվա եղանակները և "Քարտեզագրում "մեթոդի միջոցով ներկայացրեցին յուրաքանչյուր տարվա եղանակի ամիսները: Ապա

կիրառեցի “Քառաբաժան ”մեթոդը:Առաջին այունակում աշակերտները նկարեցին տարվա այն եղանակը, որն ամենից շատն են սիրում, երկրորդ այունակում պատկերեցին, թե ինչ գործողություն են ասոցացնում տարվա այդ եղանակի հետ, երրորդ այունակում նկարագրեցին տվյալ տարվա եղանակը բառակապակցություններով/ածական + գոյական/ և չորրորդ այունակում կազմեցին փոքրիկ տեքստ: Այս աշխատանքի միջոցով միջառարկայական կապ ստեղծվեց կերպարվեստ առարկայի հետ:

Դասն ավարտեցինք “Տարվա եղանակներ” մանկական երգով՝ կիրառելով միջառարկայական կապ երաժշտություն առարկայի հետ:

Հետազոտության արդյունքում գալիս ենք այն եզրահանգման, որ օտար լեզվի դասաժամերին միջառարկայական կապեր կարելի է ստեղծել նաև կերպարվեստ,երաժշտություն առարկաների հետ և որ յուրաքանչյուրի առարկաներից ուսուցման ընթացքում ձեռք բերված գիտելիքները, ունակությունները եւ հմտությունները լայնորեն կիրառվում են մյուս առարկաների ուսուցման գործընթացում:

Եզրակացություն

Ավարտելով հետազոտական աշխատանքը՝ գալիս ենք այն եզրահանգման,որ միջառարկայական կապերի օգտագործումը դասապրոցոսում օգնում է նյութի հեշտ, դյուրին ընկալմանը, զարգացնում է երեխաների ուշադրությունը,երևակայությունը, նպաստում է նյութի հիմնական բովանդակության ավելի արագ ընկալմանը: Միջառարկայական կապերի հաճախակիությունն ապահովում է հանձնարարված դասի համակողմանի յուրացում մատչելիություն, ձևավորում է բազմակողմանիորեն զարգացած անձնավորություն, բարձրացնում է աշակերտի մոտ

ինքնագնահատականն ու ստեղծում անձնավորություն,որն ունի սովորելու կարողություն,ինքնուրույն որոշումներ ընդունելու և դրանք հիմնավորելու կարողություն, նպատակներ դնելու, դրանց հասնելու ուղիներ մշակելու և սեփական անելիքը,գործը ծրագրելու կարողություն և այլն:

Այսպիսով,միջառարկայական կապերը հզոր խթան են հանդիսանում ոչ միայն գիտելիքի յուրացման,կարողությունների և հմտությունների ձեռք բերման,այլև՝ կայուն արժեհամակարգի ձևավորման համար:

Միջառարկայական կապերը օգնում են բարձրացնել կրթության մատչելիությունը եւ գիտական բնույթը, բարելավել աշակերտների գիտելիքների որակը և զգալիորեն բարձրացնել նրանց ճանաչողական գործունեությունը:

Միջառարկայական կապերը ժամանակի դպրոցական կրթության կարևորագույն սկզբունքներն են, որ նպաստում են սովորողների գիտելիքների համակարգմանը, ուսումնադաստիարակչական գործընթացի միասնականացմանը, նրանց հետաքրքրությունների, անհատական հակումների եւ կարողությունների զարգացմանը:

Միջառարկայական կապերը խթանում են սովորողների ՝ դիտարկելու, հետազոտելու, հայտնագործելու, ստեղծագործելու կարողությունների ձևավորումը:

Միջառարկայական կապերն օգնում են դպրոցականներին օգտագործել ավելի վաղ ձեռք բերած հմտություններն ու գիտելիքները այլ առարկաներ ուսումնասիրելիս, դրանք օգտագործել կոնկրետ իրավիճակներում, մասնավոր խնդիրների լուծարկման գործընթացում, ինչպես կրթական, այնպես էլ արտադասարանական գործունեության մեջ, ապագա արդյունաբերական, սոցիալական և գիտական կյանքում:

Միջառարկայական կապերի իրականացման ձև են ինտեգրված դասերը, որոնք հնարավորություն են տալիս ձևավորել հստակ պատկերացումներ շրջակա աշխարհի մասին, ցույց տալ միջառարկայական կապերը, դրդում են աշակերտներին հետազոտական գործունեության, ստիպում են աշակերտներին ձևակերպել հարցեր և փնտրել պատասխանները, արթնացնում են հետաքրքրություն առարկայի նկատմաբ, նպաստում են մոտիվացիայի առաջացմանը:

Գրականության ցանկ

1. Абдуллаева Г. Д., Атажанов И. И. Межпредметные связи в современной школе // Актуальные проблемы гуманитарных и естественных наук. - 2016. - No 3. - С. 66 -68.

2. Бахмутский А. Е. Педагогика: учебник. - Санкт-Петербург: Питер пресс, 2017. -304 с.

3. Гурьев А. И. Статус межпредметных связей в системе современного образования// Наука и школа. - 2015. - No 2. - С. 41 - 45.

4. Загвязинский В. И. Общая педагогика: учеб. пособие. – М.: Высшая школа, 2016. -391 с.

5. Коджаспирова Г. М. Педагогика: учебник. – М.: Гардарики, 2017. – 528 с.

6. Куимова Е. И. Куимова К. А. Межпредметные связи как средство повышения качества обучения в высшей школе // Современные проблемы науки иобразования. - 2015. - No 2. - С. 12 - 18.

7.Աստվածատրյան Մ., Օտար լեզուների դասավանդման մեթոդիկա, «Լույս» հրատարակչություն, Երևան, 1985, էջ 93:

8.«Հյուսիսափայլ», գիտական հոդվածների ժողովածու, Տարեգիրք, Երևան, 2018, էջ 25-29:

9. Երիցյան Ս., Օտար լեզվի ուսուցման մեթոդները, https://funnyenglishforyou.word-press.com, հասանելի է՝ 18.07.2018:

10.*https://www.lingohut.com ›*